

Aktiviteter inom IUI

Av ekon dr Lars Nabseth

Redan då Industriens Utredningsinstitut började sin verksamhet för snart 30 år sedan var tanken att en av huvuduppgifterna skulle vara att utföra industriella strukturundersökningar, som bl.a. kunde tjäna som underlag vid bedömningar av behovet av strukturrationalisering. Denna tanke materialiserades under 40-talet i studier av de svenska textil- och konfektions-, sko-, och bryggeriindustriernas struktur. Dessa studier hade, om man ser dem i retrospekt en förvånansvärt nationell karaktär. Ännu i slutet av 40-talet och början av 50-talet framstod de nämnda branscherna som helt "hemmamarknadsbetonade" till sin karaktär. Importkonkurrens och exportmöjligheter trodde man inte skulle spela mer än en marginell roll för branschens utveckling.

Under 50-talet fortsatte strukturundersökningarna inom institutet med studier av bl.a. den kemiska industrin och verkstadsindustrin. I den kemiska studien framhölls bl.a. behovet av en petrokemisk industri i vårt land, vilken ju senare också kommit till stånd i Stenungssund, men som i mitten av 50-talet ännu föreföll avlägsen. I samband med att institutet mera aktivt kom att engagera sig i det direkta arbetet med långtidsutredningarna här i landet har behovet av att göra strukturundersökningar inom institutet också växt. Dessa tjänar då bl.a. som underlag för bedömningen av olika branschers långsiktiga expansionsmöjligheter i vårt land och kan därvid komplettera det enkätmaterial från industriföretagen som institutet numera brukar samla in för varje långtidsutredning. Under de senaste åren har dylika studier publicerats för bl.a. järn- och stålindustrin samt sjöfarten och varven. Behovet av strukturundersökningar förefaller emellertid att ha växt under senare år i samband med den allt intensivare internationella konkurrensen och debatten kring de långsiktiga anpassningsproblemen för svensk industri. Det under våren bildade sk. näringspolitiska rådet, med statsrådet Wickman som ordförande, har också som en av sina huvuduppgifter att diskutera strukturfrågor inom näringslivet.

Under fjolåret erhöll institutet utfästelser från sina båda huvudorganisationer Svenska Arbetsgivareföreningen och Sveriges Industriförbund å ena sidan och finansdepartementet å den andra om särskilda bidrag för ytterligare strukturstudier utöver dem som redan bekostades med institutets normala budget. Detta har medfört att institutet i dag har ett ganska omfattande utredningsprogram vad gäller industriella strukturfrågor. Vid valet av lämpliga utredningsprojekt har från institutets sida framhållits att man inte endast skall beakta de branscher som synes ligga på utvecklingens "negativa" sida. Även inom de expanderande branscherna, såsom verkstads- och den kemiska industrin, finns strukturproblem som är värda att närmare penetreras. Vidare bör inte alla strukturproblem endast ses i branschsammanhang. Det finns många frågor som är gemensamma för flera branscher och som därför bör behandlas efter problemets art och inte efter branschtillhörighet.

Exempel på dylika undersökningar som institutet redan är sysselsatt med eller skall starta är en utredning rörande fusionsverksamhetens omfattning och orsaksbakgrund samt en rörande företagsetableringens utveckling i vårt land. In-

AFFÄRSVÄRLDEN
FINANSTIDNINGEN
C:a 7.000 ex. 45/år

Nr 38 68

om det sistnämnda området har institutet tidigare genom nuvarande professorn Erik Dahmén utfört en studie av förhållandena under mellankrigstiden och avsikten är nu att följa upp denna studie för efterkrigstiden. Vi är inom institutet också av den uppfattningen att under 70-talet hela Norden i allt högre grad måste betraktas som en hemmamarknad för industrin i alla de nordiska länderna. Det kan därför ifrågasättas om inte många strukturundersökningar i fortsättningen borde drivas på nordisk basis. Vi kommer att i vissa fall försöka få igång dylika studier och har hittills mött ett positivt gensvar från industrin i de övriga nordiska länderna. I förlängningen av utvecklingen ligger också att i varje fall försöka samordna vissa strukturundersökningar för hela Västeuropa. Vid kontakter som institutet haft med forskare anknutna till EEC-kommissionen i Bryssel har också ett mycket positivt intresse visats för närmare samarbete vad avser strukturundersökningar. Oberoende av hur det går härmed är det emellertid klart att varje strukturutredning som institutet i fortsättningen gör i mycket högre grad än tidigare måste beakta de internationella aspekterna när det gäller att bedöma olika industribranschens strukturförhållanden.

Aktuella utredningar

Bland de utredningar inom strukturområdet som för närvarande är på gång inom institutet märks en som berör skogsindustrins problem, en som behandlar verkstadsexportens utveckling samt en som diskuterar hur industrin påverkats av och anpassat sig till den sk. lågprisimporten. Inte minst den sistnämnda har fått hög aktualitet under senare tid i samband med den snabbt ökande konfektionsimporten från vissa u-länder och öststater. Institutet har emellertid inte enbart velat se lågprisimporten som ett textil- och konfektionsproblem utan också som en fråga som redan berör eller kan komma att beröra flera varuområden såsom porslin, skor, leksaker, järn- och metallmanufaktur etc. Vid definitionen av lågprisimport har vi räknat med import av industrivaror som kommer från länder med en lönenivå som i genomsnitt ligger på 30 procent eller lägre av den svenska nivån. Vid denna definition har också Japan kommit att bli ett låglöneland, vilket är tveksamt om man försöker bedöma utvecklingen framåt i tiden. I nedanstående tablå har angivits lågprisimportens andel av BNP och av den totala importen till några industriländer under 1965.

	Andel av BNP	Andel av total import
England	1,1	18,3
Västtyskland	0,7	9,0
Frankrike	0,3	5,2
Holland	1,2	4,5
Danmark	1,4	7,6
Norge	2,6	10,5
Sverige	1,3	7,8
USA	0,6	34,6

Av siffrorna framgår att Norge hade den största lågprisimporten i förhållande till BNP. Den höga siffran är emellertid till övervägande del beroende på fartygsimporten från Japan. Även procenttalen för Danmark och Sverige ligger förhållandevis högt. Ser vi i stället på andelarna av den totala importen till respektive land finner vi att USA, England samt Norge ligger främst. I USA:s fall är det liksom ifråga om Norge huvudsakligen fråga om import från Japan, medan den engelska siffran domineras av import

från Hongkong. Den svenska procentandelen framstår nu inte längre som speciellt hög. Ser vi emellertid enbart på textil- och konfektionsimport blir den svenska importen räknat per capita mycket hög relativt sett. Vid den utredning rörande textil- och konfektionsindustrins läge och utvecklingsprogram som skall göras kommer institutets material att tjäna som ett av de underlag som skall ligga till grund för bedömningar och eventuella åtgärder.

Bland planerade strukturundersökningar inom institutet märks en om den kemiska industrin samt en om de sk stagnationsindustrierna. I sistnämnda fall är avsikten att välja ut några industribranscher av typen sko, porslin, choklad, järn- och metallmanufaktur samt tegel, där importkonkurrensen blivit allt besvärligare, konsumtionsutvecklingen varit långsam och branschstrukturen karaktäriseras av många och relativt små företag. Det gäller sedan att bedöma branschernas konkurrensförutsättningar mot bakgrunden av dess gemensamma karakteristika. Vi kommer också att göra en ny och mera ingående strukturundersökning av varvsindustrin och dess utvecklingsbetingelser på uppdrag av den sittande statliga varvsutredningen. Det blir därvid en fråga om att bedöma både den väntade framtida tonnageefterfrågan och varvskapacitetens utveckling på olika håll i världen. Konventionsåtgärdernas omfattning måste naturligtvis också komma med i bilden.

Långtidsutredningen uppföljd

Tidigare i år publicerades också en studie där en uppföljning av långtidsutredningens prognoser på industrisidan företagits. Detta arbete kan sägas ligga i linje med det allmänt påtalade behovet av en mera "rullande" långtidsplanering. Undersökningen ifråga har författats av ekon lic John Ekström och utgivits under titeln "Långtidsutredningens industriprognos för 1970. En granskning och revidering." I utredningen konstateras att industriproduktionen hittills ökat långsammare än vad som i genomsnitt antagits i långtidsutredningen för perioden 1965—70. Hur utvecklingen blir under de närmaste åren måste i hög grad bli beroende av vilka konjunkturantaganden man gör. I nationalbudgeten har man trott på en konjunkturuppgång 1969—70. Om detta blir fallet kommer långtidsutredningens volymprognoser på industrisidan sannolikt att ligga endast svagt över den faktiska utvecklingen. Ursprungsprognosen var en genomsnittlig ökning av industriproduktionen med 5 à 5,5 procent medan vår revidering ger procenttalet 4,5—5. Men om konjunkturutvecklingen inte blir den av nationalbudgeten antagna kommer den faktiska utvecklingen sannolikt att ligga klart under prognoserna.

En exportsidan har som framgår av nedanstående tabell prognoserna i LU (långtidsutredningen) och den faktiska

utvecklingen stämt bättre överens hittills. Detta kan tolkas som om företagen mött en svag efterfrågeutveckling inom landet som de försökt kompensera genom en mera aktiv försäljning på exportmarknaderna. Denna försäljning har då ofta måst ske till från lönsamhetssynpunkt dåliga priser.

Exportvolymens utveckling: jämförelse mellan planer och utfall
(Volymförändring i procent)

Bransch	Företagens planer 1963—70	Faktisk utveckling 1963—67	Aterstående ökning enl. planer 1967—70	LU:s kalkyl 1965—70	Faktisk utveckling 1965—67	Aterstående ökning enl. LU 1967—70
Gruvindustri	6,0	4,9	7,4	5,4	0	9,1
Järn- och metallverk	8,4	12,3	3,4	7,5	12,3	4,4
Verkstadsindustri (exkl. varv)	11,7	9,0	15,5	8,9	9,6	8,4
Varvsindustri	1,6	1,8	1,3	0	-8,1	5,7
Träindustri	2,7	4,4	0,5	1,9	2,4	1,5
Massa-, pappers- och wallboardindustri ..	7,2	2,8	13,4	5,9	4,2	7,1
Livsmedelsindustri ..	-2,3	1,7	-7,2	4,2	2,2	5,5
Textil- och konfektionsindustri	10,8	14,7	5,8	8,6	17,5	3,1
Kemisk industri	10,8	14,5	6,1	9,8	13,4	7,4
Hela industrin	8,3	7,3	9,6	6,5	6,4	6,6

Av tabellens siffror framgår att ifråga om gruvorna och skogsindustrierna har exportutvecklingen varit sämre än vad planer och bedömningar indikerat, medan det omvända förhållandet gällt för järn- och stål, textil- och konfektion samt den kemiska industrin.

Omfattande forskning

Vid sidan av de nämnda utredningarna pågår också i övrigt en livlig forskningsverksamhet vid institutet. För någon tid sedan publicerades en av fil lic Lars Kritz utförd studie rörande godstransporternas utveckling i vårt land med särskild tonvikt på lastbilstransporterna. Det framgår därvid att denna trafik är i hög grad koncentrerad till ett fåtal orter. Under mars och april 1965 svarade endast 20 orter för nära 70 % av den med lastbilstrafik totalt hanterade godsmängden. En annan studie som berör pris- och kostnadsutvecklingen inom bostadsbyggande publicerades i mitten av juni. De indexserier över byggnadsprisernas utveckling som finns tillgängliga är alla behäftade med betydande brister. På grundval av ett tidigare ej bearbetat material har därför i det utgivna arbetet försök gjorts att ge en något bättre och mera fyllig bild av byggnadsprisernas utveckling i vårt land under efterkrigstiden. Under hösten hoppas vi också kunna ge ut en av professor Leif Mutén, som för närvarande arbetar som skatteexpert åt internationella valutafonden, utförd studie rörande effekterna av olika former av differentierad aktiebolagsskatt. Av utredningsresultaten att döma förefaller denna fråga att vara betydligt mera komplicerad än vad skattelagstiftarna i olika länder ofta föreställer sig.

Lars Nabseth